

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

THE SPECIFICS OF THE DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE UNDER THE IMPACT OF MODERN GLOBALIZATION PROCESSES

У статті розглянуто сучасний стан ринку праці України, визначені проблемні питання його розвитку, розроблено методи та моделі вдосконалення його стану з урахуванням глобалізаційних процесів. Дослідження закономірностей становлення, розвитку і функціонування ринку праці, розроблення методів, спрямованих на вдосконалення системи його регулювання, є вкрай важливим і актуальним завданням сучасності. У результаті дослідження було встановлено основні тенденції в розвитку соціально-трудо-вих відносин України та вплив глобалізаційних процесів на розвиток ринку праці. За останні роки відбулося зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення, підвищився рівень безробіття. Перспективами подальших досліджень у цього напрямі є визначення залежності ринку праці від сучасних глобалізаційних перетворень та аналіз особливостей впливу різноманітних факторів на його формування і функціонування.

Ключові слова: глобалізація, ринок праці, зайнятість, безробіття, оплата праці, міграція робочої сили, реформування.

В статті рассмотрено современное состояние рынка труда Украины, определены проблемные вопросы его развития, разработаны методы и модели совершенствования его состояния с учетом процессов глобализации. Исследование закономерностей становления, развития и функционирования рынка труда, разработка методов, направленных на совершенствование системы его регулирования, является крайне важной и актуальной задачей современности. В результате исследования установлены основные тенденции и влияние глобализационных процессов на развитие рынка труда. В последние годы произошло уменьшение уровня экономической активности и уровня занятости населения, повысился уровень безработицы. Перспективами дальнейших исследований является определение зависимости рынка труда от современных глобализационных преобразований и анализ особенностей влияния разнообразных факторов на его формирование и функционирование.

Ключевые слова: глобализация, рынок труда, занятость, безработица, оплата труда, миграция рабочей силы, реформирование.

УДК 331.5.024.5

Бондаревська К.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки та управління національним господарством
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Аксьонова А.О.
студентка
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

The present state of the Ukrainian labor market is considered in the article, the problematic issues of its development is defined, the methods and the models as to improve of the state of the labor market taking into consideration of globalization processes is elaborated. The labor market is the most important and at the same time the most complex component of the market economy. It not only intersects the interests of the workers and the employers, but also reflects all the socio-economic, political, demographic and other processes that happen in society. That is why the study of the laws of formation, development and functioning of this institution, the development of methods aimed at improving the system of its regulation, is an extremely important and actual task of present time. The present situation on the labor market of Ukraine is a crisis and producing of the labor poverty, the decline in economic activity working population, stratification population by socially vulnerable groups, reducing motivation to productive activity. The subject of the study is a set of relationships that have developed in the process of forming the labor market at the present stage of economic development of Ukraine under the influence of European integration processes. The object of the research is the process of labor market regulation, its features of development in the conditions of modern market economy and integration processes. The study identified the main trends in the modern labor market of Ukraine, and the impact of globalization processes on its development. As a result of the study, it is proved that over the past ten years there has been a decrease in the level of economic activity and the level of employment, an increase in the unemployment rate, the presence of a disproportion between the demand for and supply of labor, a decrease in the load of registered unemployed people on one free job. Prospects for further research in this direction is to determine the dependence of the labor market on modern globalization, and, the analysis of the impact of economic and social factors on its formation and functioning.

Key words: globalization, labor market, employment, unemployment, wages, labor migration, reforms.

Постановка проблеми. Найвиразнішою ознакою сучасної епохи є швидке зростання світової глобалізації – складного, багатогранного, всесвітнього масштабного процесу становлення єдиного простору. Глобалізаційні процеси є чи не найбільш актуальною темою сьогодення, оскільки вони надають характеристику стану і розвитку економічної системи. В умовах щоденного наростання кризових явищ у суспільстві, які виникають внаслідок трансформації світової економіки під впливом глобалізації, відбуваються зміни в усіх сферах суспільного життя людей, у тому числі і у сфері соціально-трудо-вих відносин, це можна пов'язати із залежністю національних економік від загальних світових тенденцій розвитку.

Ринок праці є найбільш складним елементом ринкової економіки, оскільки тут не лише пере-

плітаються інтереси працівників і роботодавців, а й віддзеркалюються всі соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси у суспільстві [11].

Сучасну ситуацію на ринку праці вчені та дослідники вважають кризовою і такою, що продукує трудову бідність, зниження економічної активності працездатного населення, розширення вимушеної праці, розшарування населення на соціально-вразливі групи, неузгодженість із ринком освітніх послуг і зниження якості трудового потенціалу та мотивації до продуктивної діяльності [12].

Саме тому проблеми ефективної зайнятості населення, створення сильного ринку робочої сили, запобігання масовому безробіттю та трудової міграції набувають особливої актуальності і потребують постійного ретельного аналізу та моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вплив глобалізаційних процесів на сучасний стан соціально-трудова відносин в Україні не може бути не поміченим. Дослідженням деяких питань із цієї проблеми займалася низка науковців: С. Бандура [4], О. Грішнова [5], А. Колот [6], О. Лисюк [7], Е. Лібанова [8], Л. Лісогор [9], Л. Федунчик [11], І. Юрчик [12] та ін.

Вплив глобалізаційних процесів на стан сфери зайнятості України потребує подальших, більш якісних досліджень, адже жодне з проблемних питань не є досконало вивченим. Необхідно розробити таку стратегію розвитку соціально-трудова відносин в країні, яка допоможе досягти позитивних змін у цій сфері.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні особливостей розвитку ринку праці України під впливом сучасних глобалізаційних процесів; аналізі загальної ситуації, що склалася у сфері соціально-трудова відносин за останні роки; дослідженні основних показників, характерних для ринку праці – зайнятості та безробіття; виявленні причин безробіття, трудової міграції та зменшення зайнятості населення і наданні рекомендацій щодо вдосконалення стану та реформування сфери зайнятості України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація ринку праці являє собою формування єдиного механізму узгодження попиту та пропозиції робочої сили незалежно від країни проживання і розвивається на фоні глобалізації економіки. Причинами цього процесу є формування системи міжнародного поділу праці, розвиток світової інфраструктури та світової валютної системи, міжнародна міграція населення, стрімке зростання світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, швидкі технологічні зміни [3].

Вплив процесу глобалізації на сучасний ринок праці головним чином має прояв у таких напрямках, як зміни у структурі зайнятості населення, поява дисбалансу між структурою робочої сили та робочими місцями, зміщення вітчизняних виробництв до країн із більш дешевою робочою силою, підвищення мобільності робочої сили, зміна в структурі попиту на робочу силу, стрімка міграція висококваліфікованих спеціалістів.

Насамперед ефект глобалізаційних перетворень дає серйозні зрушення в розвитку різних сфер суспільного життя. Відбуваються якісні зміни як у виробничому секторі економіки, так і в секторі послуг, у промисловому виробництві, галузевій структурі тощо. Ці зміни, звичайно, мають прямий вплив на стан ринку праці та сприяють новим тенденціям у розвитку соціально-трудова відносин. По-друге, сьогодні стрімко, як ніколи, розвивається неврівноваженість між структурою робочої сили та робочими місцями. Розповсюдженою стає ситуація, коли зменшується попит на мало-

досвідчену та некваліфіковану робочу силу. Відбувається неприйняття людського ресурсу, що не має достатньої кваліфікації і не хоче або не може перенавчитися на іншу сферу, яка має більшу актуальність у сучасному світі. Поняття «трудова міграція» з кожним днем набуває більш широкого вжитку. Від'їзд із країни висококваліфікованих спеціалістів стає все гострішою проблемою. Немало гарних спеціалістів мігрувало за кордон, де виявилися більш затребуваними, ніж на вітчизняному ринку. За втрати «мізків» держава несе чималі збитки і також відбувається зменшення подальших перспектив розвитку відносин на ринку праці.

Для того щоб зрозуміти, яким саме чином процес глобалізації впливає на ринок праці, необхідно проаналізувати основні категорії, що відображають ефективність функціонування ринку праці. До них відносять економічно активне населення; економічно неактивне населення; безробітних та зайнятих.

За даними дослідження вітчизняного ринку праці, які приводилися відповідно до методології, рекомендованої МОП, Державною службою статистики України, у 2017 році кількість економічно активного населення України у віці 15–70 років дорівнювала 17 854,4 тис. осіб (працездатного віку – 17 193,2 тис. осіб) (табл. 1).

Отже, аналізуючи дані табл. 1, слід відзначити, що динаміка економічно активного населення України у віці 15–70 років на протязі 8 років мала тенденцію до постійного зниження. Незначне збільшення економічно активного населення працездатного віку було зафіксоване впродовж 2010–2013 років, однак із 2014 року ця тенденція не зберігалася. Зокрема, у 2017 році проти 2010 року економічно активне населення у віці 15–70 років скоротилося на 1,6% (працездатного віку – на 0,4%).

Таке скорочення пов'язане із загальним зменшенням чисельності населення в країні, що викликано перевищенням показника смертності над показником народжуваності; загальним старінням нації; зовнішніми міграціями українців тощо.

Динамічне зниження рівня економічно активного населення відбувається паралельно зі збільшенням кількості економічно неактивного населення. До цієї економічної категорії належать незайняті особи працездатного віку, які зупинили активні пошуки будь-якої роботи, бо втратили надію її знайти, а також ті, хто не знав, де і як шукати місце роботи, або люди, які переконані у відсутності підходящої роботи для них на вітчизняному ринку.

У 2017 році кількість економічно неактивного населення віком 15–70 років сягала 10 945 тис. осіб, або 38% від загальної кількості активного населення. Цей показник збільшився проти попереднього періоду на 0,1% (табл. 2).

Таблиця 1

Показник економічної активності населення України за період з 2010 по 2017 роки*

Рік	Економічно активне населення			
	у віці 15–70 років		працездатного віку	
	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи	у середньому, тис. осіб	у % до населення відповідної вікової групи
2010	20 894,1	63,6	19 164,0	71,9
2011	20 893,0	64,2	19 181,7	72,6
2012	20 851,2	64,5	19 317,8	72,9
2013	20 824,6	64,9	19 399,7	72,9
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5
2016	17 955,1	62,2	17 303,6	71,1
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5

Джерело: складено автором за даними [1]

На сучасному етапі трансформації ринкової економіки проблема зайнятості населення в Україні є однією з найбільших соціально-економічних проблем серед трудових відносин, а явище безробіття стало досить звичним для країни.

За даними обстежень Державною службою статистики України сучасного ринку праці, у 2017 році кількість зайнятого населення в Україні у віці 15–70 років дорівнювала 16 156,4 тис. осіб (працездатного – 15 495,9 тис. осіб) (табл. 3).

Таким чином, зробивши аналіз даних табл. 3, слід відзначити, що динаміка зайнятого населення у віці 15–70 років впродовж 8 років мала тенденцію до поступового зниження. Незначне підвищення кількості зайнятого населення в країні було зафіксоване 2010–2013 рр., однак із 2014 року ця тенденція не зберігалася. Подібну ситуацію ми могли спостерігати і з динамікою економічно активного населення.

Під час аналізу такого явища, як безробіття населення, важливим є визначити його основні причини. Ми вважаємо, що головними причинами є: невисока заробітна плата, яку пропонують на ринку праці України; нестабільна політична та економічна ситуація в країні; відсталість системи підготовки фахівців від розвинутих країн; зна-

чне перевищення пропозиції робочої сили над попитом; конкретне незадоволення робітниками умовами праці; досить малі можливості щодо кар'єрного зростання, відсутність можливостей підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Порівняно з попереднім роком рівень безробіття в Україні у 2017 р. підвищився на 0,2%. Зокрема, кількість зареєстрованих безробітних із 2010 року збільшилася на 1,1%. З таблиці 4 можна побачити, що зареєстрованих безробітних у 2017 році стало менше – 352,3 тис. осіб.

Однак позитивна тенденція рівня безробіття в Україні є дуже далекою від реальності, оскільки є багато проблем щодо статистики безробіття в Україні, які не дають змоги об'єктивно оцінювати реалії безробіття: статистика не враховує часткову зайнятість, неможливо врахувати осіб, які втратили «надію на працю» і не стоять на обліку в службі зайнятості; ті, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації, вважаються зайнятими; неправдива інформація з боку безробітних [13]. При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи близько 7 млн. наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки. Не включаються до складу безробітних ні 2 млн селян, які живуть лише із присадибного

Таблиця 2

Склад економічно неактивного населення у 2010–2016 рр.*

Рік	Економічно неактивне населення, всього, тис. осіб
2010	11 945,0
2011	11 657,4
2012	11 456,9
2013	11 270,1
2014	12 023,0
2015	10 925,5
2016	10 934,1
2017	10 945,0

Джерело: складено автором за даними [1]

Таблиця 3

Кількість зайнятого населення України у 2010–2017 рр.*

Рік	Кількість зайнятого населення України, тис. ос.
2010	20266,0
2011	20324,2
2012	20354,3
2013	19314,2
2014	18073,3
2015	16443,2
2016	16276,9
2017	16156,4

Джерело: складено автором за даними [1]

Рівень безробіття в Україні у 2010–2017 рр.

Рік	Всього населення, тис. ос.	Економічно активне населення, тис. ос.	Зайняте населення, тис. ос.	Безробітне населення, тис. ос.	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних, тис. ос.
2010	45778,5	20220,7	18436,5	1784,2	8,8%	452,1
2011	45633,6	20247,9	18516,2	1731,7	8,6%	505,3
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1%	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5

Джерело: складено автором за даними [2]

господарства, ні ті, котрі працюють на «чверть ставки», ні ті, хто мають тимчасові підробітки [7].

Сьогодні просто катастрофічною проблемою, що виникла в процесі глобалізації на ринку праці України, є трудова міграція. За даними Державного комітету статистики, 71% трудових мігрантів називають причиною, з якої вони виїжджають на заробітки, низьку заробітну плату в Україні [1]. Однак не можна називати головною причиною міграції недостатній заробіток. Нині ринок праці зазнав серйозної трансформації, він уже не такий, як був 5–10–15 років тому. Для багатьох людей робота за кордоном – можливість самореалізуватися, досягти нових знань та висот, набути іншого соціального досвіду (табл. 5).

Отже, насамперед для зменшення кількості емігрантів потрібно запровадити системи заходів щодо стабілізації національної економіки України, вони мають передбачати: створення нових робочих місць, збільшення інвестування іноземного

капіталу. Необхідно створити цивілізовані форми виїзду працівників за кордон та можливість їх вільного беззастережного повернення назад в Україну, ввезення валюти, а також гарантії захисту українцям своїх прав в іншій країні.

Якщо українець має вибір працювати вдома або за кордоном і обирає останній варіант, то для того, щоб його утримати, необхідно підняти зарплату та переглянути податкову систему, розробити таку реформу, яка зможе позитивно вплинути на основну частину населення країни.

Під впливом процесів глобалізації трансформувались і правила гри на сучасному ринку праці. Відійшов той час, коли роботодавці були орієнтовані лише на робітника та підлаштовувалися під нього. Нині саме роботодавець диктує умови гри у сфері соціально-трудоких відносин. Рівень кваліфікації працівника повинен відповідати вимогам, які висувають йому головні гравці на ринку праці, а не навпаки.

Таблиця 5

SWOT-аналіз впливу глобалізації на ринок праці України

Переваги:	Недоліки:
Інтеграція України до спільного міжнародного ринку праці	Втрата Україною кваліфікованої частини трудового потенціалу
Надходження в Україну додаткової іноземної валюти завдяки переказам трудових мігрантів	Зменшення темпів розвитку країни в усіх сферах та НТП у зв'язку з «відтоком мізків» до інших країн
Стимулювання до якіснішої роботи українських працівників завдяки створенню конкуренції з закордонними спеціалістами	Праця українців за кордоном на роботах, що не потребують високої кваліфікації
Можливості:	Загрози:
Підвищення кваліфікації населення через перейняття досвіду іноземних фахівців	Міграційний відтік призведе до зниження якості людського капіталу
Трансформація в більш відкриту економіку, яка веде до збільшення оплати праці	Чимало молоді від'їжджає з країни задля отримання більш якісної освіти
Розширення експортного потенціалу через відкритий доступ на світові ринки	Кількість вітчизняних ВНЗ може зазнати скорочення через тиск іноземних навчальних закладів
Залучення мігрантів в Україні до роботи, що не потребує високої кваліфікації та знань	Звуження спеціалізації вітчизняної економіки
	Збільшення кількості незайнятого та безробітного населення

Джерело: складено автором

Українські вчені визначають найважливішою проблемою ринку праці деформацію в галузевій структурі та професійно-кваліфікаційному складі. Причиною низького рівня кваліфікації можна назвати матеріальну мотивацію, обмежену можливість працевлаштування, відсутність гарантії стабільності виробничої діяльності за фахом, невідповідність структури професійної освіти перспективним потребам ринку праці за кваліфікаційним рівнем та професійною структурою. Відповідно виникає кадровий дефіцит для тих виробництв, які дозволили собі застосування техніко-технологічних новацій [10].

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз особливостей функціонування ринку праці України в умовах глобалізаційних перетворень дає підстави визначити наявність низки проблемних аспектів. За останні вісім років відбулося стрімке зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення, збільшення рівня безробіття, з'явилася неврівноваженість між попитом на робочу силу та її пропозицією, зниження реальної заробітної плати. Ці проблеми вимагають нагального втручання та реформування сфери соціально-трудо-вих відносин. Для розв'язання проблем на ринку праці можна застосувати такі методи, як удосконалення системи оплати праці; спрямування державної політики на підтримку розвитку малого та середнього бізнесу; створення в країні сприятливого клімату для інвестицій, що дасть можливість відкриття додаткових робочих місць в країні; трансформація механізму підтримки ринку праці за рахунок надання субсидій на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів; необхідно розробити активну державну політику, яка буде спрямована на залучення молодих людей та випускників вищих навчальних закладів до роботи; вдосконалення податкового законодавства у напрямі розвитку підприємництва. Запропонований нами перелік напрямів реформування ринку праці не є вичерпним, окреслює лише певну частину кри-

зових проблем та потребує подальшого опрацювання і дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний сайт статистики URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.12.2018).
2. Міністерство Фінансів України URL: <https://www.minfin.gov.ua> (дата звернення 12.12.2018).
3. Навчальні матеріали онлайн URL: http://pidruchniki.com/14990528/ekonomika/vpliv_globalizatsiyi_rinok_pratsi_ukrayini (дата звернення 20.12.2018).
4. Бандур С.І. Розвиток соціально-трудо-вих відносин як передумова досягнення продуктивної зайнятості населення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 1. С. 8–13.
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудо-ві відносини: підручник. Київ. : Знання, 2011. 390 с.
6. Колот А.М. Трансформація інституту зайнятості як складова глобальних змін у соціально-трудо-вій сфері: феномен прекаризації. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2014. № 3. С. 10–13.
7. Лисюк О.С. Безробіття як соціально-економічна проблема населення України. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 4 (70). С. 48–53.
8. Лібанова Е.М. Ринок праці : навч. посіб. Київ. : Центр навч. л-ри, 2003. 224 с.
9. Лісогор Л.С. Прогнозування розвитку ринку праці в Україні: проблеми та перспективи. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2012. № 1. С. 54–56.
10. Ліфінцев Д.С. Корпоративна соціальна відповідальність як складова культури організації: економічне значення. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. С. 1–4.
11. Федунчик Л.Г. Реалії ринку праці України. *Організаційно-управлінські та психологічні аспекти сучасного ринку праці України* : тези доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів, м. Київ, 2015. С. 126–128.
12. Юрчик І.Б. Взаємозв'язок ефективності ринку праці та його інституційного забезпечення. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2016. № 17. Ч. 4. С. 109
13. Ярова Л.Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10. С. 752–755.